

- ⁷ История Свидетелей Иеговы в Украине : в 5-ти томах / К.А. Бережко. – Феодосия: Изд-во «Арт-Лайф», 2012. – Приложение № 1, архивы КГБ – 2012. – С. 89
- ⁸ Заключение эксперта УФСБ № 30, от 03.02.09, г. Екатеринбург.
- ⁹ См. экспертиза Т. М. Изотовой, И. Н. Мишариной, В. П. Викторова, ГУ Уральского регионального центра судебной экспертизы, 13.05.09.
- ¹⁰ См. Решение Головинского районного суда г. Москвы.
- ¹¹ История Свидетелей Иеговы в Украине : в 5-ти томах / К.А. Бережко. – Феодосия: Изд-во «Арт-Лайф», 2012. – Приложение № 1, архивы КГБ – 2012. – С. 42-47
- ¹² Бережко К. А. Свидетели Иеговы и средства массовой информации в Украине в коммунистический и постсоветский период / Константин Александрович Бережко // Религиозная свобода в демократическом обществе. – Ровно, 2010. – с. 20-28.
- ¹³ История Свидетелей Иеговы в Украине : в 5-ти томах / К.А. Бережко. – Феодосия: Изд-во «Арт-Лайф», 2012. – Приложение № 1, архивы КГБ – 2012. – с.89
- ¹⁴ Швечиков А. И добровольно - в духовный плен // «Российская газета». Интернет ресурс: http://www.rg.ru/Anons/arc_1999/1113/2.htm.
- ¹⁵ Надзорные производства Прокуратуры СССР по делам об антисоветской агитации и пропаганде / [Под. ред. В.А. Козлова и С.В. Мироненко; сост. О.В. Эдельман]. – М. : Международный Фонд «Демократия». – 1999.– 944 с. (Россия. XX век. Документы) (Март 1953-1991, аннотированный каталог).
- ¹⁶ Свидетели Иеговы в России; судебные процессы. Интернет ресурс: <http://www.jw-russia.org/legal/index.htm>.

SUMMARY

Constantine Berezhko

Position of the special services of Russia to Jehovah's Witnesses: «time other, and the same methods».

In this article the activity of the religion of Jehovah's Witnesses is examined in the USSR and modern Russia, the likeness of cases of violation of the rights of these people is analysed. The method of state control and propaganda is also examined.

Key words: Jehovah's Witnesses, KGB, FSB, MASS-MEDIA.

Олег ЄГРЕШІЙ

Штрих до соціального портрета підпільного греко-католицького священика Ярослава Сірецького

Звернута увага на дидактично-християнські мотиви приватного листування греко-католицького священика Ярослава Сірецького.

Ключові слова: приватне листування, греко-католицький священик, Ярослав Сірецький.

Однією з ключових проблем, що постають перед нинішнім суспільством, є, на наш погляд, проблема дегуманізації, втрата індивідуальної ідентичності, «сокровенності» особи. Масова культура, що наповнює повсякдення людини початку XXI ст., призводить до своєрідного уподібнення людей, формує «нового героя нового часу», що заради гедоністичного способу життя, легкого заробітку нерідко відмовляється від багаторічних традицій, цінностей, що формувалися століттями. До слова, нівеляцію традицій в сучасних умовах констатували автори історико-культурологічного видання «Прикарпаття спадщина віків: пам'ятки природи, історії, культури, етнографії» на чолі з головним редактором івано-франківським істориком Миколою Кугутяком. Авторський колектив цією книгою намагався якраз привернути увагу суспільства до тисячолітніх культурних надбань наших краян¹.

Вважаємо, що частково деструктивну роль у цих тенденціях відіграють засоби масової інформації, що виступають у ролі своєрідного вихователя, «дороговказ» молодих людей. У вирі нинішнього надінтенсивного життя іноді складається враження, що людина просто не має часу на те, аби «поглянути назад», прочитати книгу про історичне минуле своєї батьківщини, про спосіб життя своїх предків, їх усталені традиції тощо. Це видається другорядним, таким, що може в чомусь навіть зашкодити репутації, іміджу сучасної, ділової, прагматичної людини, що живе в умовах ринку. Словом, відома теза «історія – вчителька життя» у сучасних умовах, на наш погляд, втратила будь-який сенс, особливо це помітно у молодих людей. Вважаємо, що це становить серйозну небезпеку втрати своєї ідентичності, руйнації архетипів історичного минулого. У цих умовах, на нашу думку, помітно зростає інтерес до дидактичної історії – історії, яка передусім вчить.

У цій розробці ми торкнемося однієї із засадничих ознак галицькоукраїнського суспільства, яка вироблялася впродовж століть – релігійності. Адже ніхто не заперечуватиме, що віра в Бога, дотримання норм християнської моралі в повсякденні для багатьох поколінь українців були загальноприйнятими і такими, що в жодному випадку не повинні піддаватися ревізії і сумнівам. Симптоматично, що на Синоді Української Греко-католицької Церкви, що проходив упродовж 2-9 вересня 2008 р. у Брюховичах, що біля Львова, питанню секуляризації та релігійного індіферентизму сучасного українського суспільства вдіялася особлива роль. Наводились

уривки з енцикліки папи Римського Івана-Павла II – «Redemptoris Missio», де йшлося про евангелізацію в сучасних умовах, залучення до неї не лише священнослужителів, а й широке коло суспільства, особливо тих людей, що можуть більшою чи меншою мірою впливати на народні маси. Пріоритетними евангелізаційними принципами проголошувалися: свідчення, проповідництво, інкультурація, «наповнення християнською вірою повсякденного життя» та діалог². Думається, що науковці-історики через екскурси в історичне минуле, акцентуючи увагу передусім на повчальних сюжетах релігійно-церковного життя, спроможні принаймні якоюсь мірою реалізувати окреслене.

Крім того, вважаємо, що такі наукові та науково-публіцистичні розробки на релігійну проблематику мають право на існування, ідуть в руслі останніх тенденцій історичної науки нинішньої доби. Адже не секрет, що останніми роками в середовищі науковців гуманітарного спрямування помітно зріс інтерес до вивчення історичної людини, досліджень життя суспільства у всіх його проявах, антропологізації історії тощо. Разом з тим останнім часом на сторінках вітчизняних наукових видань з'являється інформація про вивчення доль не лише видатних осіб, а й пересічних людей. Так, у Києві 5 червня 2008 р. відбулася наукова конференція, котра мала назву «Великі і «малі» українці: особа в історії і сучасності». В своїй науковій доповіді директор Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В.Вернадського Володимир Попик наголосував на потребі ширшого вивчення життєдіяльності якраз «малих» українців. А провідний науковий співробітник цього ж інституту Світлана Ляшко на прикладі вивчення життєдіяльності українського вченого і громадського діяча І.Забеліна переконливо аргументувала, що «життя людини глибше, ніж його життєпис».

Причому видається, що така постановка проблеми не звучує, не спрощує дослідження, а навпаки, розширює і урізноманітнює його. Наприклад, українська дослідниця Ольга Коляструк, автор низки статей, зокрема методологічного характеру, про історію повсякденності, зауважує, що історикам варто скеровувати свої дослідження на способи життя й екстремального виживання людей в умовах війн, революцій, терору, голоду тощо³.

Ще один український історик повсякденності Олександр Удод переконує, що історія повсякденності – це, перш за все, процес олюднення побуту, психологізація щоденного життя, ставлення

людини до побутових проблем, до влади, держави і суспільства в цілому через призму особистісного сприйняття умов життя⁴. Інший відомий український історик Віталій Підгаєцький, котрий оперує терміном «мікроісторія», вважає, що мікроісторія – це не розглядання дрібниць, а розглядання у подробицях. Свою увагу, підсумовує вчений, мікроісторія звертає саме на дослідження унікальних об'єктів..., які можливо «роздивитися» лише на фоні масових явищ і процесів⁵.

Звичайно, щоб регенерувати життя «непримітних» чи «малих» людей минулого, варто з особливою увагою відноситися до джерел особистого походження – приватних листів, щоденників, нотаток для пам'яті тощо. Для історії повсякденності це безумовно незамінні історичні пам'ятки, бо ці першоджерела, на думку вже згаданої Ольги Колястрок, здатні «вихопити з життя такі факти, які з офіційних позицій уже не помічаються» і тому не беруться до уваги при аналізі⁶.

Як уже зазначалося, впору також звернути увагу на особливий напрям історичних знань – «дидактичну історію». Переконані, що належить активніше звертатися до історичного минулого з метою використання позитивного досвіду життєдіяльності наших предків. Іншими словами, сучасному поколінню українців, на нашу думку, варто більше вчитися у минулих поколінь, а це дещо урізноманітнює пошукову роботу дослідників. Робота в річищі цього напрямку потребує, так би мовити, «цілеспрямованого» відбору фактичного матеріалу з прицілом під певний «повчальний сюжет»⁷.

У цьому ключі пізнавальними можуть видатися дослідження повсякденного життя греко-католицьких священиків, котрі після Львівського собору 1946 р., не підписали православ'я, а й надалі проводили активну душпастирську роботу, що всилу дуже несприятливої тогочасної суспільно-політичної обстановки не безпідставно сприймається нині як подвижництво. Таких священиків іноді називали «пуграми», тобто підпільними українськими греко-католиками (*від перших чотирьох літер*). Щоправда, видається, що цей термін не є усталеним і загальноновживаним. Додамо також, що у своїй розвідці ми оперлися на приватні листи підпільного греко-католицького священика Ярослава Сірецького, адресовані його родині – батькові – також греко-католицькому священикові – Антону Сірецькому, матері – Софії Сірецькій, старшому братові – Любомирові, юристу за фахом, та молодшій сестрі Марії. Вони в травні 1950 р. були депортовані радянськими органами влади на Далекий

Схід. На щастя, збереглося листування між ними, що і становить основу джерельної бази нашого дослідження. Попри певну одноплановість ці першоджерела мають велике пізнавальне значення, оскільки мають можливість реконструювати повсякденне життя як цього «пугра» (будемо послуговуватися цим терміном), так і його родичів-спецпереселенців. До того ж ці історичні джерела друкуватимуться вперше. У цій розвідці акцентуватимемо на окремих сентенціях християнського змісту, котрі, на нашу думку, мають виразне дидактичне повчальне забарвлення та яскраво ілюструють багатий внутрішній світ, глибоку християнську віру цього священика як окремого представника підпільної Греко-католицької церкви. Додамо, що йтиметься тільки про листування впродовж двох років – 1950 і 1951.

«Прошу не забувати, – читаємо в одному з листів, – яку величезну вартість має терпіння терпеливо перенесене і без спротиву Божій Волі, а ще терпіння за св. Божу справу !! Коби Бог поміг не змарнувати тої нагоди, яка не кожному дається»⁸. Гортаючи листи Я. Сірецького, відчувається, що для цієї людини терпіння мають якусь особливу вагу, що життя в терпіннях, свого роду, удосконалюють людину, наближують її до досягнення надважливих християнських істин. На цю думку наштовхують наступні авторські тези, що зустрічаються у листах. «Я в своїй скромній голові розрізняю два основних види терпінь. Як покуту – винагороджуюче, та друге ...заслугуюче, яким можна виєднати в Бога прямо недосяжних ласк дух. (духовних – О.Є.) та матер. (матеріальних – О.Є.) для себе, ближніх живих та в чистилищі, для Церкви, народу ... Коли б я був певний, що моє терпіння другого роду, тоді ніяк не годиться йому противитись, ані лякатися його, хоч би було від найтяжчого ворога, чи свого найближчого. А коли воно першого роду, тоді вже ніяк не годиться йому противитись, а не зате дуже треба боятися, що в міру нових провин покута не буде ані меншати, ані кінчитися тоді, як ми це собі у своїх головах оглядаємо! .. Ось пару думок для «академічних» розважань»⁹.

Ніхто не заперечуватиме, що у нашому повсякденні зустрічаємося з різноманітними терпіннями, стражданнями, іноді кривдами. Очевидно, не варто перейматися, так би мовити, мотивами, природою цих терпінь, бо це не є і ніколи не було в компетенції вірян, але застановлятися над сприйняттям і ставленням до цих переживань і терпінь, на наш погляд, все ж варто.

Адже від конкретної людини залежить, чи окремі прикросці озлоблять її, чи навпаки – зміцнять у вірі.

У іншому листі читаємо: «Не перестаю у своїх молитвах згадувати Вас та поручати Божій опіці у кожній Сл.Б. (*Службі Божій – О.Є.*) Ви щасливіші та більшу нагороду відберете, бо більше терпите!»¹⁰.

Листи виразно засвідчують глибоку віру священнослужителя. Складається враження, що головна мета «пугра» – «віддання себе» в руки Божого провидіння, сповнення на ньому Божої волі. Це нібито являтиметься запорукою його душевного спокою, миру, гармонії. Саме так трактуємо наступні висловлювання священнослужителя у листі від 19 квітня 1951 року. «... Але не за символікою його ясної радісної перемоги над силами темряви, а за голосним і таким авторитетним підтвердженням тої правди, що так, як Бога не вб'є ніхто ніколи, так ніколи не вб'є ніхто Божої правди та його найсвятішої Волі!! ...Тому хай Бог і його святі обітници потішають Тебе (*Лист адресований рідному братові Ярослава – Любомиру – О.Є.*) та й договорять те, чого я тепер не можу сказати так із-за своєї немочи як ще чомусь ...Хто витерпить до кінця, той таки буде! ... От саме того видержання, доброго християнського видержання під хрестом до кінця бажаю тобі дуже щиро з цілого серця!»¹¹.

Листи дуже добре передають ментальність післявоєнної доби. Адже ідеться про людей, котрі виховувалися в період Другої Речі Посполитої, тобто в часі, коли між християнськими формою та змістом не було такої катастрофічної різниці, котра спостерігається в сучасних умовах. Відчувається, що християнські цінності становили дієву основу життя священників тієї пори.

Визначальну роль у збереженні внутрішнього спокою священнослужитель відводить молитві. Так, у одному з його листів мовиться: «Лише треба цілковито та з найбільшим довір'ям здатися на Божу Волю та якнайбільше молитися! Коби то люди зрозуміли, як дуже до молитви потрібна надія та чиста невинна душа...»¹². Видається, що в сучасних умовах, більшість людей недооцінюють поважну роль молитов, уважаючи їх ознакою слабкості, несучасності, невідповідності сучасним реаліям повсякдення тощо. Разом з тим молитва, на наш погляд, навпаки – являється ознакою сили, свідченням того, що насправді віруюча людина не долає життєві труднощі одна, а може опертися на всемогутнього Бога.

Вражають сповнені великої довіри до Божого Провидіння такі рядки: «Моліться якнайбільше ... Страхи та розпуку лишім для тих,

що не знають, або забули слова св. Ап. Павла, що «всьо можу в укріплючім мене Ісусі...»¹³. Або ж: «Лиш безнадії прошу не піддаватися, та чорним думкам!»¹⁴.

Читаючи листи священника, його окремі нотатки для пам'яті мимоволі ловиш себе на думці, що повсякденне життя цього «пугра» було сповнене великих небезпек, різноманітних прикрощів та негараздів. Склалося враження, що священник постійно жив із «задньою» думкою про свій можливий арешт, про постійні переслідування радянськими спецслужбами підпільних греко-католицьких священників. Принаймні на такі думки наштовхують наступні його слова: «Прошу молитися, щоби поряд всіх прикростей та хрестів мати силу й терпець ще й той двигати на своїх плечах!! Писав би якусь «психологічну» повість, або бодай щоденник, коби більше часу і спромоги! Спостерігати такі явища збоку мабуть навіть інтересно, але бути грачем у тій страшній аномальній грі ще більше ніж страшніше!»¹⁵.

Звісно, що доволі важко людям, котрі живуть на початку XXI ст. цілісно відобразити етос (стиль життя), ментальність, збагнути цінності людей далекої післявоєнної пори. Очевидно, що й приватні листи не спроможні цілковито відобразити епоху. Тим більше, що ідеться радше про особистісний індивідуальний вимір, а не широкий зріз. Однак такі «вилазки» в історичне минуле, на нашу думку, є як ніколи доречними. Вони допомагають відтворити дещо під забуті істини, що ще кілька десятиліть назад являлися по суті загальноприйнятими.

Наостанок пропонуємо дуже промовисті рядки підпільного душпастиря: «В першу чергу якнайбільше ласки Божої та повного віддання Себе Божій Волі у всім – і найбільшим і найдрібнішим. Нехай терплячий і триумфуючий Ісус Христос навчить і допоможе мужньо пройти ту страсну дорогу та гідно і добре заслужено зустрінути кращі дні !!»¹⁶.

Розуміємо, що запропонований нами стиль викладу статті не належить до традиційних – історично-наукових, рясніє багаточисельними цитатами, найпевніше не завжди обґрунтованими авторськими розмірковуваннями, але ми прагнули виокремити найзнаковіші сентенції цього підпільного священнослужителя, сентенції, які мають, на наш погляд, виразне дидактичне наповнення. Через те прагнули якомога більше зберегти «прямої мови», де іноді навіть пауза у вигляді трьох крапок чи знак оклику мають велике значення.

Ні в якому разі не хочеться бути ментором, але чомусь жевріє думка, що подібні християнські сентенції, які нині сприймаються як щось доволі далеке і «екзотичне», мають в сучасних умовах серйозне значення. Наважимося на припущення, що іноді змістовна, впору запропонована фраза може докорінно змінити мислення людини, а отже, до певної міри і її життя. Щоправда, знову ж таки аж ніяк не претендуємо на категоричність висловлювань.

- ¹ Прикарпаття спадщина віків: пам'ятки природи, історії, культури, етнографії. Історико-культурологічне видання. Автор ідеї та головний редактор Микола Кугутяк. – Львів: «Манускрипт-Львів». – 2006. – 567 с.
- ² Підсумки Синоду УГКЦ // Нова зоря. – 2008. – № 37. – 19 вересня. – С. 1.
- ³ Коляструк О. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці. / О. Коляструк / Український історичний журнал. – 2007. – № 6. – С. 180.
- ⁴ Удод О. Методологічні проблеми історії повсякденності. Матеріали V конгресу МАУ / О.Удод. – 2005. – С. 383.
- ⁵ Підгаєцький В. Мікроісторія: варіант окреслення пізнавального простору у прикладенні до історії України ХХ ст. Матеріали V конгресу МАУ / В.Підгаєцький. – 2005. – С. 368.
- ⁶ Коляструк О. Документи особового походження як джерела з історії повсякденності / О.Коляструк // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 145 – 153.
- ⁷ Алексієвець М. Українська історична біографістика: нове бачення / Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М.М. Алексієвця. – Тернопіль, 2005. – № 2. – С. 4 – 6.
- ⁸ Приватний архів родини Сірецьких. Фонд 1, опис 1, справа 35 (Листи Сірецького Ярослава Антоновича Сірецькому Антону Маркеловичу, Сірецькій Софії Володимирівні, Сірецькому Любомиру Антоновичу, Сірецькій Марії Антонівні 20 липня 1950–30 грудня 1950 рр.). – Аркуш 12.
- ⁹ Там само. – Арк. 23.
- ¹⁰ Там само. – Арк. 19 зв.
- ¹¹ Там само. – Спр. 36 (Листи Сірецького Ярослава Антоновича За 1951 р.). – Арк. 60 зв.
- ¹² Там само. – Спр. 35. – Арк. 19.
- ¹³ Там само. – Арк. 47.
- ¹⁴ Там само. – Арк. 24.
- ¹⁵ Там само. – Спр. 36. – Арк. 24 зв.
- ¹⁶ Там само. – Арк. 60 зв.

SUMMARY

Oleg Yegreschiy

Barcode to the social portrait of the underground Greek Catholic priest Yaroslav Siretskoho

In the scientific article the author paid attention to the didactic-christian reasons of Greek-Catholic priest Yaroslav Siretskiy's private correspondence.

Keywords: Greek-Catholic priest, Yaroslav Siretskiy's family, private correspondence.

Володимир СУББОТІН

Вектори міжконфесійних взаємин УГКЦ із РПЦ (УПЦ), УАПЦ та РКЦ після офіційної легалізації церкви в УРСР

У статті охарактеризовано міжконфесійні взаємини греко-католиків із представниками інших провідних конфесій регіону (західні області УРСР) наприкінці 80 – на початку 90-х рр. XX ст., проаналізовано масштаби міжконфесійного конфлікту

Ключові слова: УГКЦ, РПЦ (УПЦ), УАПЦ, РКЦ, легалізація, міжконфесійний конфлікт.

Вихід із підпілля греко-католицької церкви створив передумови для розгортання масштабного міжконфесійного конфлікту, в основі якого була непродумана багаторічна церковно-релігійна політика Комуністичної партії України (КПУ), яка намагалася викоринити релігійність серед населення західних областей УРСР. Учасниками цього міжконфесійного конфлікту стали провідні конфесії регіону – православні церкви та римо-католики. Жодна з окреслених течій християнства в тій чи іншій мірі не була задоволена відновленням діяльності греко-католицької церкви. Якщо ситуація із РПЦ (УПЦ) очевидна, адже саме православ'ю, напередодні легалізації УГКЦ, влада відводила особливе місце в боротьбі «з проявами уніатства», автокефальна церква вбачала в УГКЦ конкурента у боротьбі за культові споруди, а римо-католицька – побоювалася відтоку віруючих.

Проблема малодосліджена. Її окремі аспекти відображено у дослідженнях вітчизняних та іноземних науковців Т. Батенка¹, В. Марчука², О. Муравського³, В.Пашенка⁴, а також окремих розвідках В. Бондаренка⁵, Т.Бублика⁶, С. Кобути⁷ та інших науковців. Джерельну основу статті становлять матеріали Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України),